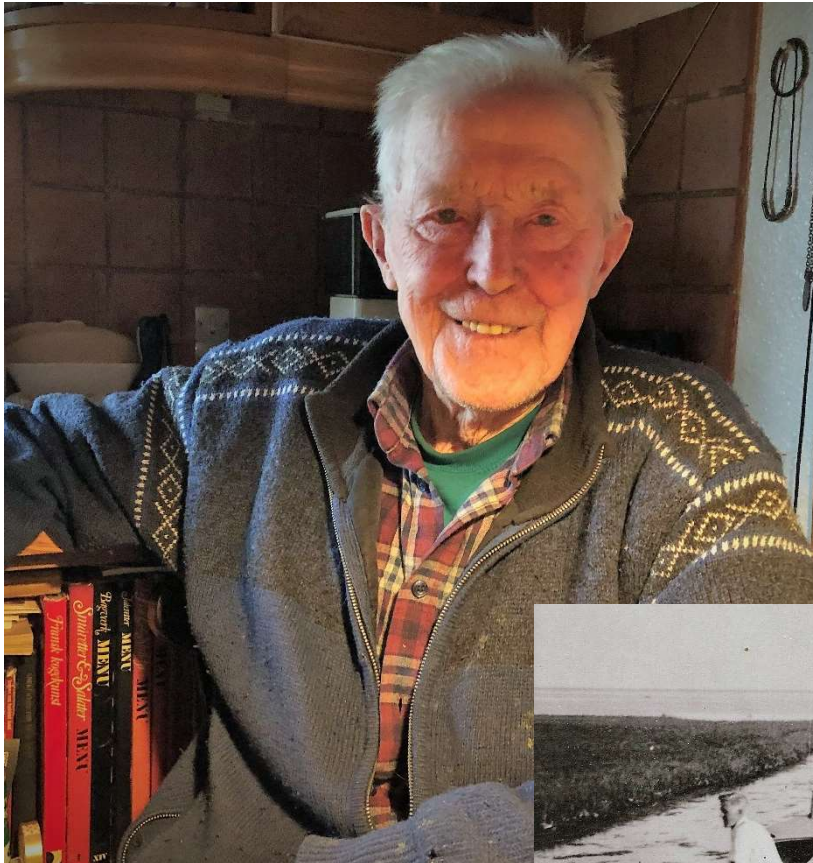

HANS FRA SIVENE

ERINDRINGSBILDER FRA ET LANGT LIV I ISHØJ

Fortalt til Henrik Olsen

Forord

”Man skal gå ned til stranden, for der er ikke to dage, der er ens. Der oplever man noget nyt hele tiden,” siger Hans Friis, som har boet i Ishøjs strandområde – sivene – hele sit liv. Her møder jeg Hans hver søndag morgen – året rundt - når jeg cykler ned til vandkanten for at få en morgendukkert. Men jeg kunne have valgt en hvilken som helst morgen at tage til strandparken på - Hans er altid på pletten med en hilsen og en lille snak.

Den 9. oktober 2019 fyldte Hans 90 år. I den anledning besluttede jeg mig for at interviewe ham om det gamle Ishøj, stranden og de oplevelser han har haft i sit lange liv i sivene. Det skete over flere kopper sort kaffe i hans køkken på Tranegilde Strandvej 69, mindre end 50 meter fra det hus, hvor han voksede op.

Erindringsbillederne er baseret på små fem tiders samtaler optaget med diktafon. Jeg har i vidt omfang valgt at citere Hans direkte, og Hans har valgt at beholde de eder og bandeord, der helt naturligt er indlejret i hans sprog. For som han siger, så har han jo et skurvognssprog, og folk ville ikke kunne kende ham, hvis det blev pudset og poleret ved redigeringen af teksten.

Henrik Olsen
henrik@ordbryggeriet.dk
Januar 2020

Stort forsidefoto: Hans Friis i køkkenet under én af vores mange samtaler i forbindelse med tilblivelsen af denne livsfortælling. Foto: Henrik Olsen (2019).

Lille foto: Hans i sit rette element – ved sivene i strandkanten. Foto: Privat foto (ukendt fotograf, 1948).

Blomster på vejen – afsked med far

Den første barndomserindring, som dukker op, når Hans tænker tilbage, er både smuk og trist. Hans er blot tre år gammel. Det er marts måned 1933, og en rustvogn kører langsomt ned ad Gamle Kjøge Landevej – der et par år senere bliver til den nuværende Tranegilde Strandvej. I rustvognen ligger Hans' far, Ingvard Friis, på sin sidste rejse mod Ishøj Landsbykirke.

”Jeg var ikke med i kirke, men jeg stod hjemme på vejen med nabokonen. Dengang kørte man rustvognen rundt til der, hvor de boede. Alle naboer havde klippet hække og smidt blomster ud på vejen – det gjorde man dengang.”

Ingvard har i en alder af 27 år fået job i Ishøj som underforvalter på Benzonsdal. Med sig i bagagen har han en opvækst i Vendsyssel, en uddannelse som gartner med planteskoledrift som speciale og en efteruddannelse inden for landbrug, taget i England lige efter 1. verdenskrig. Hvorfor han lige havner i Ishøj i 1920 står lidt hen i det uvisse, men det er her, han efter få måneder løber ind i den 20-årige husmandsdatter Astrid Mortensen. Mødet slår gnister, og allerede næste forår, i april 1921, bliver Ingvard gift med sin Astrid, som herefter tager Friis-navnet til sig.

Ingvard Friis var en statelig mand i sin fine hat. Foto til venstre taget lige efter høst engang midt i 1920-erne: Ingvard yderst tv, sammen med Astrid og to unavngivne mænd. På fotoet til højre fra omkring samme tid sidder Ingvard og Astrid i baghaven til deres hyggelige hus. Privatfotos (ukendt fotograf).

I løbet af de næste 8 år får Ingvard og Astrid 5 børn, hvoraf Hans, som er født den 9. oktober 1929, er den yngste. Ingvard forpagter 6-7 tønder land i strandområdet og bygger et lille hus på 48 kvadratmeter på det vejstykke, der nu hedder Tranegilde Strandvej. I det kolde, uisolerede hus, uden indlagt vand og afløb, bygger Astrid og Ingvard en tilværelse op med slid og slæb i den nyetablerede planteskole på de forpagtede jorder.

Og pludselig, i 1933, står Astrid alene med de godt 6 tønder land, en planteskole, et lille træhus og 5 børn på mellem tre og 10 år. Det er en hård kamp for tilværelsen, som Astrid tager fat på, men med en ung medhjælper, Viggo Skouenborg, faren Søren Mortensen og brødrene Carl og Martin lykkes det hende ikke bare at få tilværelsen til at hænge sammen men også at udvikle

De fem Friis-børn fanget af fotografen i 1932. Fra venstre mod højre: Grete, Otto, Viggo, Hans, Kristine. Hans er den eneste tilbageværende af søskendeflokken. (Ukendt fotograf).

Astrid bliver alene med sine fem børn i 1933. Her er der hjemlig hygge i Astrids have omkring 1934 med fætter og kusine på besøg. Fra venstre, bagerst: Astrid, Viggo, Grete, kusine Gurli, Kirstine, Otto, og forrest: Hans og fætter Erling. (Privatfoto, ukendt fotograf).

virksomheden, så hun fire år efter Ingvars død er i stand til at købe de 6-7 tønder land, som hidtil blot er forpagtet. Hvordan Astrid udvikler planteskolen er glimrende fortalt af Hans' ældre bror, Viggo Friis, i *Erindringer fra det gamle Thorslunde-Ishøj*, udgivet af Thorslunde-Ishøj Lokalhistoriske Forening i 2000.

Skoletiden i Tranegilde

Da Hans var syv år gammel var det tid til at påbegynde skolegangen:

”Jeg startede oppe i Tranegilde Skole – i lille klasse. Vi var jo ikke så mange. Vi gik derop – der var tre muligheder for at komme til Tranegilde: vi kunne bruge Vildtbanevejen, der lå oppe ved Solvej. Eller også kunne vi bruge Enghavevej, der gik helt ned bagom mosen, eller vi kunne gå forbi Lille Vejleå Gård,” beretter Hans.

”Når vi gik ad Vildtbanevejen, så blev Julius Jensen tosset, hvis vi gik lidt inde i marken,” fortsætter han.

Der var kun en enkelt lærer på Tranegilde Skole, Carl Georg Rønje. Hans husker ikke, hvor mange de var i klassen:

”Det ved jeg sgu ikke, jeg havde jo ikke lært at tælle,” siger han og slår en høj latter op. Der er to klassetrin:

”Store klasse og lille klasse gik sammen, og vi skulle sidde nede bagved, mens lærer Rønje fortalte” beretter Hans, og fortsætter:

”Vi lærte at regne og skrive, og så lærte vi bibelhistorie. Og engang imellem geografi. Regning og dansk – det var det vigtigste – og religion. Salmevers – på et ben. Vi skulle lære dem udenad, jo. Så hvis der er nogen, der begynder på en salme, så kan jeg næsten dem allesammen.”

I 1930'erne er kadaverdisciplin almindelig i de danske skoler, fortæller Hans, som uddyber:

”Rønje var ikke så slem til at slå, men han gjorde det engang imellem. Det var lussinger, og nogle gange brugte han en kæp, men det var ikke så tit.”

Hans tænker for det meste tilbage på skoletiden med glæde. Han kunne godt lide at gå i skole.

Lærer Rønje er en vigtig skikkelse i Hans' skoletid. Her optræder Rønje i en yngre udgave fra 1927. Foto: Ishøj Lokalhistoriske Arkiv (ukendt fotograf).

Lærer Rønje er en mand, som tager sin opdragelsespligt meget alvorligt, og det er ikke nemt at løbe om hjørner med ham:

”Det var sådan et lille samfund, hvor skolelæreren i realiteten kendte alle. Han kendte jo alt til børnene herude – også baggrunden for forældrene,” siger Hans og fortsætter:

”Mutter havde telefon. En dag kommer min søster Grethe hjem før tid. Hun er stukket af fra skolen. Men det vidste mutter allerede, for Rønje havde ringet og fortalt det. Ikke bare var Grethe stukket af, hun havde taget Ruth med. *Så må du bare tage derop igen*, sagde mutter.”

Selvom Grethe må gå den lange vej tilbage til skolen og lærer Rønje, giver hun ikke så nemt op. På vej tilbage til skolen udtænker hun en plan, som skal placere skylden hos alle andre end hende selv:

”Grethe undskyldte, at hun var stukket af, men sagde, at det var fordi de ikke kunne være i fred for drengene. *Nå, sagde lærer Rønje, det er så i orden. Så sidder I en time efter drengene hver dag,*” beretter Hans og udbryder:

”Er det ikke rigtig godt? Han har eddermame vidst, hvad knapper, kan skulle trykke på. Han var god nok, lærer Rønje,” siger Hans, som mindes mange sjove episoder fra skoletiden.

”Rønje havde et kæmpe moreltræ. Det fik vi lov at plyndre. Lille klasse fik først lov, og bagefter var det store klasse. De gule moreller var lige modne efter sommerferien,” fortæller Hans, som fortsætter:

”Vi holdt også juletræ oppe på skolen. Så kommer smedens drenge og slæber juletræet ud, og så slæber vi det ind igen – hallo, det var skide skægt. Sådan gjorde man altid – man slæbte julen ud og ind. Julen oppe på skolen, det var alletiders.”

Lærer Rønje ved godt, hvordan han skal score point hos eleverne:

”Han havde en gammel Chevrolet, og engang imellem tog han på udflugt. Så kørte han i Zoologisk Have med dem han kunne have i bilen. Og næste dage var det de andre. Det var meget skægt. Vi kom jo ikke til København så tit.”

Nye tider – ny skole

I 1940 bliver der bygget en ny skole i Ishøj Landsby - Ishøj Centralskole. Her skal alle elever fra de tre tidligere skoler i kommunen nu til at tilbringe deres skoletid.

Børnene fra Torslunde, Ishøj Landsby, Tranegilde og Ishøj Strand bliver blandet godt og grundigt på Ishøj Centralskole, men strandungerne får hurtigt et stempel:

”Vi var *ude fra sivene*, det var vi altså. Dem ude fra stranden.”

Hans har nu ikke noget imod at være ’fra sivene’. Det er en identitet, som han er glad for og stolt over. Så selvom det giver lidt grobund for mobning, bliver det aldrig et stort problem for Hans og kammeraterne fra strandområdet, beretter Hans:

”Vi blev ikke sådan drillet. Engang imellem blev vi holdt lidt udenfor. Men hvis du bare har situationsfornemmelse og ved, hvornår du skal holde din kæft, så går det hele lidt nemmere.”

På den nye skole er det slut med at blande lille klasse med store klasse i undervisningen. Nu er der så mange børn på de enkelte klassetrin, at de kan blive undervist hver for sig.

”Vi blev delt op i rigtige klassetrin – tredje, fjerde, femte – helt op til syvende. Jeg startede i fjerde klasse deroppe,” fortæller Hans.

”Det var en enorm omvæltning. Vi skulle lære alle de nye at kende – og nye lærere. Førstelærer Elm fra Ishøj, lærer Petersen fra Torslunde, frøken Andersen, og frøken Larsen. Og lærer Rønje fulgte også med.”

Det første skoleår på Ishøj Centralskole, foråret 1941. Alle elever og lærere er foreviget, og alleryderst til venstre står Hans med sit karakteristiske strittende hår. De fem lærere er også markeret. Foto: Ishøj Lokalhistoriske Arkiv (ukendt fotograf).

Frøken Larsen gør et stort indtryk på Hans – og ikke på den gode måde.

”Hun vidste ikke, hvad en ordblind var. Og fodermesterens Louis, han fik tæsk, fordi han ikke kunne læse. Tænke sig engang. Det er eddermame godt, der er sket noget siden dengang. Louis var sgu da ikke dum, men han kunne bare ikke læse.”

Når Louis – vanen tro – ikke kan hitte rede i ordene, når han læser op af bogen, så trækker Frøken Larsen nøgleknippet frem og beder Louis om at lægge begge hænder op på bordet for at modtage deres ”fortjente” straf – et hårdt, metallisk slag.

Hans skulle også lære en ny side at kende hos lærer Rønje:

”Der gik det rygte herudefra og op til Torslunde, at lærer Rønje var en flink mand. Men de tog fejl af ham. Altså, os fra Tranegilde Skole vidste jo godt, hvor langt, vi kunne gå med lærer Rønje. Det vidste de andre elever ikke. De gjorde hovedet tosset på ham. De var modbydelige ved ham – det var vi aldrig i Tranegilde Skole. Det var vores lærer.”

Der er også en anden side ved lærer Rønje, som kommer frem i lyset:

”Lærer Rønje røg i bukserne på frøken Andersen. Og det var jo ikke så godt. Så hun blev fyret. Så fik vi en anden lærerinde, som hed frøken Vizansky. Der gik sgu ikke lang tid, så er lærer Rønje i bukserne på hende. For satan, ikke.”

Der bliver dog ikke udstedt flere fyresedler i den anledning:

”Lærer Rønje giftede sig sgu med hende – blev skilt og giftede sig med frøken Vizansky.”

Livet går sin gang i det lille skolesamfund. Men ikke for alle. Førstelærer Elm dør, og en afløser skal findes. Lærer Rønje ser sig selv som oplagt kandidat.

”Så regnede Rønje med, at det var ham. Det blev det altså ikke – så blev det lærer Petersen i stedet.”

Det er en skuffelse for lærer Rønje at blive vraget til den stilling, han har bejlet til. Livet i Ishøj er ikke så let, og han mærker også misbilligelsen over sine sidespring:

”Alle var imod det. Menighedsrådet – aj – skolelæreren, ikke. Men så viste det sig nogle år efter, så gjorde præsten det samme – med damerne. Man skal ikke kaste med sten, når man bor i et glashus,” påpeger Hans.

Præstens amorøse udskjelser gør det dog ikke mere acceptabelt at være i Rønje og Vizanskys sko, og på et tidspunkt beslutter de sig for at pakke kufferterne og rejse til det sydfynske øhav. Om det er Ærø eller Langeland husker Hans ikke. Men forbindelsen til Ishøj slap Rønje aldrig helt:

”Han skrev masser af breve – julekort, altid til min mor.”

Hans Friis synes ikke, at lærer Rønjes modvind i lokalsamfundet er retfærdig:

”Sådan var det – vi ved ikke, hvordan han har levet med sin kone, vel. Det sker så tit, det der. Men altså, når det sker for en skolelærer, det må man ikke, vel.”

Hans og klassekammeraterne bliver konfirmeret i 1944 i Ishøj Kirke. Her ses Hans i bageste række lige under korset, Glory (Stikkelsbær) er yderst th i midterste række, Birthe (Ribse) ses yderst tv i forreste række ved siden af Elly (Solbær). Foto: Åsmull, Taastrup.

Stikkelsbær, Ribse og Solbær

Lærer Rønje havde for vane at give kælenavne til eleverne. Sådan var det også i Hans' klasse på Ishøj Centralskole:

”Glory - pedellens datter – hun blev kaldt *Stikkelsbær*. Hun var lidt bleg i det. Så var der Birthe Jensen, der boede lige bag ved Tofttegård – hun hed *Ribse*. Og så Elly – hun var mørk i huden og blev kaldt *Solbær*.

Jeg gik i klasse med dem alle sammen,” fortæller Hans.

Nu, hvor skolen er blevet stor, er det også tid til at få lidt styr på ledelsen. Skolelederen hedder på det tidspunkt en overlærer.

”Så fik vi en ny lærer, en overlærer, der hed lærer Vind. Han var deroppe i masser af år.”

Og den nye overlærer forstår at sætte sig i respekt – på den gammeldags vis:

”Det var overlæreren, der uddelte de øretæver, der skulle uddeles. Hvis vi kastede sne på gavlene – vi har altid kastet sne op ad mure og gavle, så lige pludselig må vi ikke. Så fik vi nogle øretæver. Han ordnede det lige på stedet.”

De kolde krigsår

Sne er der masser af i krigsårene.

”Da jeg gik i skole i Ishøj, der var der de strenge vintre. Der var eddermame sne, det kan jeg godt fortælle dig. 1942 og 1943. Vi kom jo derop alligevel. Vi er jo ikke så sarte som i dag. Så måtte vi bare gå. Det gjorde vi jo bare. Når man sidder og fortæller sådan noget, så tror folk, det er løgn. Men sådan var det dengang, ikke. Der var sgu ingen kære mor.”

”De fyrede med tørv oppe på Centralskolen. Hele skuret var fyldt med tørv. Det var nogle lange vintre, der var dengang – det kan jeg kraftedeme godt huske. Herude – i 1944 eller -43 – der lå isbjerger indtil først i maj. Ude i Køge Bugt. Det skruede jo op.”

Selvom det er koldt, og de godt fem kilometer fra stranden til skolen i Ishøj Landsby til tider føles lang, så er der også visse fordele ved at bo ved stranden. Specielt når man er barn. For når vandet fryser til is i Køge Bugt, så åbner der sig en helt ny legeplads for ungerne fra sivene. De glade børn kaster sig i skrigende kådhed ud på isen med skøjter monteret på sko og støvler.

Men de kolde vintres tid er også krigstid. Så hvordan oplever man krigsårene som barn og ung i Ishøj?

”Vi mærkede ikke en skid til krigen,” siger Hans, men kommer så i tanke om en hændelse mod slutningen af Anden Verdenskrig:

”Jeg var lige kommet i lære, i 1945. Så skulle vi rejse et hus - i Greve Strand, helt ned til vandet. Det var den 21. marts -45. Og der ved ti-tiden kom flyverne nede langs Køge Bugt. Så begyndte rygterne at gå. Hvad lavede de i København – var det noget med bomber og sådan noget? Og så havde de bombet Shell-huset, ikke, de der flyvere!”

Strandens persongalleri

Astrid Friis er ikke ene om at udnytte strandens jorder. Også på den parcel, hvor jeg selv (forfatteren til dette skrift) bor, det nuværende Lærke Alle 12, er der aktivitet i 1930'erne, fortæller Hans:

”Der hvor du bor - det havde min morbror, Carl, forpagtet af en, der hed fru Nicolaisen. Alt, der ligger på højre side af Lærke Alle, det har min morbror haft som gartneri.”

Carl havde et frilandsgartneri, og ligesom andre i området dyrkede han grøntsager på de lette jorder.

”Helt nede for enden af Lærke Alle lå Knolden og 12-meteren,” fortæller Hans om de første sommerhuse i området, som alle lå på arealerne tættest ved den sivbevoksede strandeng.

Strandområdet i midten af 1930-erne, lige efter etablering af betonvejen, som nu hedder Gammel Køge Landevej. Lokalteter og ejere af huse, som er nævnt i teksten, er markeret. Foto: Danmark set fra Luften – Det Kg. Bibliotek.

Carl selv boede med sin kone Viola på hjørnet af den nuværende Lærke Alle og Tranegilde Strandvej. Jorden på den anden side af Lærke Alle og helt over til Jægervangen var ejet af Aksel Nordgaard, der ligesom fru Nicolaisen var bosat i København og havde købt jorden af bønder som investering. Nordgaards jorder var udyrkede, men der lå også her enkelte huse:

”På den anden side af Lærke Alle, der boede Thorsen – på hjørnet op mod Tranegilde Strandvej. Han havde en kæmpe have. Og lige over for dig (det nuværende Lærke Alle 11, forf. bemærkn.), der boede *Sigøjnermor*; det kaldte vi hende. De boede i en vogn på hjul. Og længere nede ad vejen

boede Kaptajn Hansen og hans svoger, snedkermesteren. Og det var de eneste huse, der lå på Lærke Alle. Det var sommerhuse – der var ikke nogen, der flyttede herud, du.”

”Kaptajnen havde en søn, Ib, der var evnesvag og var oppe på Ebberødgård. Kaptajnen var fin og sådan, han gemte ham væk, men brormand fik lov til at gå sammen med os andre. I dag tager man ingen hensyn til, hvis man får en mongol – før i tiden blev de gemt væk. Det gør de ikke mere – og heldigvis for det!”

På Dirt-Track Mindevej – som nu hedder Solvej - åbner en købmand i 1935:

”Han hed købmand Münck og var lam og kørte i rullestol. De havde en søn, Verner. Han lavede dukketeater – Mester Jakel. Det kostede tiøre at komme ind at se – han havde et søm udenfor, og det skulle vi bare hænge ti-øren på. Det var han spilleme god til.”

I huset ved siden af Hans Friis’ barndomshjem boede Ane og Christian Andersen. Om Christian fortæller Hans:

”Vi kaldte ham *Sandmanden* – han sejlede ud og hentede sand. Og så kom folk og købte sand til gulvene. Han levede af det – fattig ad helvede til.”

Mus i sivene

Kystlinjen er ikke en konstant størrelse i tiden, inden Strandparken bliver etableret. Som Hans husker det i sin barndom, så stiger vandet mindst halvejs op i til Tranegilde Strandvej omkring hvert andet år. Og så er der nye indtægtsmuligheder for de driftige unger fra sivene:

”Når det var højvande, så var det ned til stranden. Musene kravlede op i rørene – i sikkerhed for vandet. Så fangede vi dem. Vi fik 2 kroner per mus. Han udstoppede dem til skolerne – og var det en spidsmus, så var det 5 kroner. Det var alletiders.” fortæller Hans om dyresalget til *Sandmanden*, som har flair for udstopning:

”Hvad vi ikke har fået ud af stranden...,” funderer Hans.

Mellem *Sandmanden* og morbror Carls hus lå et større hus, som tilhørte Anne og Niels Peder Nielsen, og over for deres hus – mellem de nuværende veje Jægerkrogen og Skyttekrogen - lå den kendte Jægerkroen, som brændte ned i 1975.

Læretiden

Som 15-årig kommer Hans i lære som tømrer. Det sker i marts 1945, på Olsbæk Strandvej i Hundige.

”Det er hos Knud Bowman, en tosset stodder. Jeg startede med 15 øre i timen og sluttede på 25.”

Det er også et helt nyt sprog, Hans skal lære sig:

”*Tag lige et halv-tredje tommer søm*, kunne mester sige. Vi havde hverken lært tommer eller noget, og så er det tommer og alen. Det var jo mål – der var ikke noget, der hed millimeter. Trekvart-fire – det er trekvart tomme på den ene led og fire tommer på den anden led. Der gik sgu lang tid, inden man fandt ud af det - så lige pludselig var man verdensmester i det.”

Det er dog ikke specielt glade minder Hans har om læretiden:

”Vi lærte ikke så meget. Han udnyttede os på en måde. Vi skulle stå og skære rafter – så satte vi raftehegn op. Det har ikke noget med en tømrer at gøre. Og han kunne blive tosset. Der skulle ikke noget til at hidse ham op. Men vi kørte den igennem alligevel.”

Når arbejdsdagen er omme, er pligterne ikke slut for Hans og de andre lærlinge. De går på teknisk skole i Tastrup:

”Så cyklede jeg til Taastrup efter arbejdstid. Vi startede oppe i Taastrup kvart over seks. Hvis jeg arbejdede i Mosede, så skulle jeg hjem og vaskes og så afsted. Og de arme lærere, der havde os. De måtte ikke holde os længere end til otte, så vi var der fandme ikke lang tid. Men så blev der lavet om på det, så vi holdt fri fra arbejde om fredagen.”

Hans beklager sig ikke over de lange dage, og aftenerne på skolebænken.

”Det var sgu meget skægt, ikke. Vi havde Kåre Sørensen som lærer. Han var tømrermester – han var skide flink.”

”Vi cyklede ad Ishøjvej, op til Ishøj Landsby og hen ad Valbyvej. Og det er først efter, jeg fik kørekort, at jeg fandt ud af, hvor farligt det er at køre uden lys.”

Cykelturen er dog ikke bare mørk. Til tider er den også en vindblæst affære:

”Det var eddermame ikke sjovt, når vinden var i øst, og man kom ud fra Blåkildegård og stak snuden lige ud i østenvinden – fy for helvede.”

Men Hans har heldigvis altid selskab på den lange cykeltur, for Gustav Olsen, smedens søn, er ligesom Hans lærling hos Bowman og følger samme skoleforløb på teknisk skole. De to lærlinge bor ikke så langt fra hinanden – Hans på Tranegilde Strandvej og Gustav på hjørnet af Ishøjvej og Gammel Køge Landevej.

Den tekniske skole i Tastrup ligger egentlig på Kirkevej. Men i krigens år har tyskerne overtaget bygningerne, så den må flytte til lokaler på Borgerskolen. Det får dog ikke betydning for undervisningen og forkorter heldigvis cykelturen en lille kilometer.

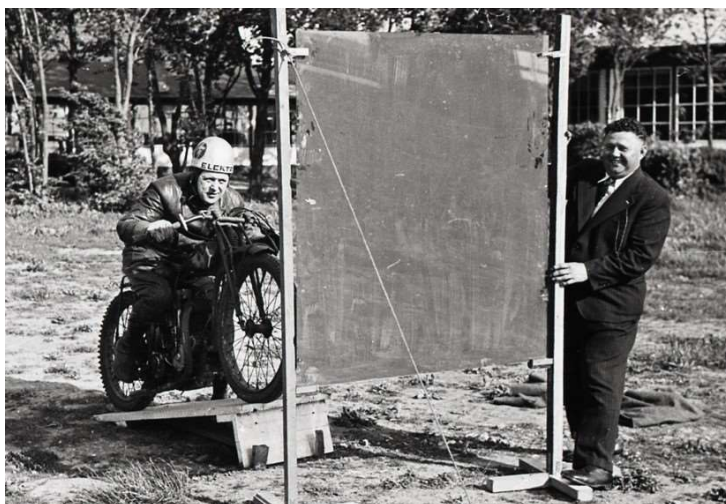
Efter mange cykelture og fire år som lærling kan den 19-årige Hans Friis endelig kalde sig tømrersvend.

Jægerkroen

Stranden er også sjov og ballade. Igennem Hans' barndom og unge år er Jægerkroen udgangspunkt for de festlige indslag. Her huserer restauratør Kaj Sørensen, som aldrig bliver kaldt andet end *Lille Søren*, selvom det altid er de store armbevægelser, der præger ham. Lille Søren er en mand med hovedet fuldt af ideer fra det store udland:

”Han havde været i Amerika. Når du ser gamle amerikanske film, så ser du alt det, Lille Søren lavede. Han var foregangsmand i alt det herhjemme: boksearena med landskampe, racerløb, rodeo. Der var skydebane, og luftgynger var der også. Han var kommet hjem fra Amerika, og han havde hele lortet i blodet. Race du, allevegne. Så kunne han godt til fastelavn lave et motorcross, hvor motorcyklerne kørte igennem store glasruder og gennem et bål – og nååååj, hvor man glor. Nu skal du tænke på, at der var i 30'erne, ikke.”

Kaj Sørensen, der gik under kælenavnet Lille Søren, var en driftig herre med mange ideer efter et ophold i USA. Blandt andet arrangerede han show-motorløb. Her, til fastelavn i 1939, holder han glaspladen, som en motorcykelvovehals er ved at vædre. Foto: Ishøj Lokalhistoriske Arkiv (ukendt fotograf).

Det er også Lille Søren – sammen med et par andre driftige mænd - der i 1930 etablerer en såkaldt *dirt track* bane – en forløber for nutidens speedway-baner. Blot et par hundrede meter fra Jægerkroen, hvor Solvej nu ligger, blev dette støv- og støjhelvende anlæg og trækker masser af folk til, når der bliver kørt race på motorcyklerne.

Hele vinteren har Jægerkroen stort set lukket - kun den lille krostue på vestsiden af Gammel Køge Landevej har åbent. Ved juletid kommer der dog mere liv i kroen, fortæller Hans:

”Lille Søren holdt juletræsfester i lillekroen (den lille krostue, forfat. bemærkn.). Og Lille Søren var først med det med sponsorer. De der godteposer, de var fra Jessen i Taastrup (datidens lokale storkøbmand, forfat. bemærkn.). Han var forud for sin tid, det var han.”

Jægerkroen har vinteren igennem skarp konkurrence fra andre lokale kroer: Kildebrøndekroen og Godthåb i Greve. Der kommer man som ung hele vinteren igennem. Men når sommeren melder sin ankomst, åbner Jægerkroen, og så er det kun Lille Søren's kro, der trækker i Hans og andre unge i nabolaget.

”På Jægerkroen var der var dansant om sommeren. Der var et firemands orkester – og det var gratis,” fortæller Hans. Så hele sommeren havde de andre kroer ikke en chance.

Lille Søren forstod også at sno sig, når det trak op til problemer, husker Hans:

”Når der var problemer og politiet kom og sådan – de skulle bare have en bajer, så var den ordnet. Lille Søren vidste lige nøjagtig, hvordan han skulle klare den. Han havde hele lortet under kontrol – det kørte bare.”

Jægerkroen ligger med front ud mod Gamle Køge Landevej – den nuværende Tranegilde Strandvej. Det er hovedfærdselsåren, når man skal fra København til Køge. Men i 1935 bliver landevejen omlagt til sin nuværende placering, langs bagsiden af kroen. At vende ryggen mod alle gæsterne på landevejen kan nemt blive et problem. Men Lille Søren er snu. Han får opført den lille krostue på vestsiden af landevejen og opfører en mølle som ekstra blikfang. Senere finder også en kæmpe isbjørn plads. Ingen skal køre forbi krostuen, uden at bemærke den.

Jægerkroens lille krostue på vestsiden af den nyanlagte Gl. Køge Landevej med ekstra blikfang i form af en mølle. Lille Søren forstår at fange gæsterne opmærksomhed. Foto: Ishøj Lokalhistoriske Arkiv (ukendt fotograf).

Men det er stadig svært at lokke gæsterne over på den anden side af vejen – til den store krostue, som er åben hele sommeren. Det råder Lille Søren bod på, da han får mulighed for at købe en stor ”kinesisk” portal, som oprindeligt er fremstillet til en international udstilling i København og senere har prydet Tivolis hovedindgang. Portalen bliver fragtet til Ishøj og opstillet ved indkørslen til selve Jægerkroen. Det sikrer en fortsat strøm af kunder til Lille Søren's Jægerkro, men i 1957 trækker han teltpælene op, sælger kroen og begynder et nyt eventyr i Vallø Strandhotel lidt længere sydpå.

For at trække gæster ind til selve Jægerkroen på den ”forkerte side” af Gl. Køge Landevej opstiller Lille Søren en ”kinesisk” portal. Den har tidligere stået foran Tivoli. Foto: Ishøj Lokalhistoriske Arkiv (1933, ukendt fotograf).

Udstykningen af strandområdet

Mens Hans er i lære, begynder der så småt at blive efterspørgsel efter sommerhusgrunde i Ishøj, og Hans' mor, Astrid, øjner en mulighed for at supplere indtjeningen fra planteskolen med indtægter fra salg af grunde. I 1946 sælger hun det første jordstykke, som bliver til otte sommerhusgrunde på det vejstykke, som i dag har navnet Friisvej, opkaldt efter Astrid og Ingvar Friis. Jorden helt ned til sivkanten kan Astrid ikke dyrke, og den bliver jævnligt oversvømmet ved højvande, så hun kan heller ikke udstykke de halvanden tønder land til sommerhusgrunde. Så strandene er udelukkende en udgift, og hvad der er sparet er jo dobbelt tjent:

"Den jord, som ligger på stranden, den gav hun til kommunen. Så skulle hun ikke betale skat af jorden - den var jo ikke til en skid," fortæller Hans.

Astrid Friis er en stærk kvinde, som driver gartneriet videre efter mandens død. Senere begynder hun at stykke ud, og supplerer på den måde indtægterne. Her står hun omkring 1937 i sin egen have ved et af fyrretræerne, som hendes mand plantede som læhegn. (Privatfoto, ukendt fotograf).

I 1948 får Astrid udarbejdet en udstykningsplan for al sin jord, og gennem de næste 17 år bliver jorden efterhånden solgt fra – parcel for parcel. Da priserne stiger støt gennem denne periode, bliver det en god forretning for Astrid. Alle hendes fem børn får en grund og bygger huse til sig selv. Hans får grunden på Tranegilde Strandvej 69, og i 1965 køber han nabogrunden - nr. 67 - af sin mor. Det er så den allersidste grund, som er tilbage i Astrids udstykning.

I samme periode bliver alle øvrige jordstykker i strandområdet udstykket. Fru Nicolaisen, Aksel Nordgaard og alle de øvrige jordbesiddere får endelig belønning for deres investering, og sommerhuse og enkelte helårshuse begynder at poppe op.

Irene

Efter læretiden forlader Hans med glæde sin læremester, Bowman, for at søge arbejde i nærområdet.

"Så kom jeg ned til Mosede, hvor jeg arbejdede i fire år for én, der hed Husmann."

En dag møder Hans en tidligere kollega, som nu er rykket til et maskinsnedkeri i Vallensbæk:

”Så siger han: *du kan komme op og arbejde i Vallensbæk*. Så gjorde jeg det – jeg fik en krone mere i timen, oppe hos Villy Andersen i Vallensbæk Maskinsnedkeri. Der var jeg i 19 år.”

Mens Hans snedkerer for Villy Andersen, betjener en ung pige med et smil alle kunderne i en viktualieforretning i Valby. Pigen hedder Irene FINDERUP og arbejder sammen med slyngveninden Grethe, som er gift med Hans’ storebror Otto. Da broderen og svigerinden får bragt de to unge mennesker sammen i 1952, slår Amor til, og snart er de et kærestepar. Hans er 22. Irene er 17, men lyver sig et år ældre, da hun er bange for, at Hans skal finde hende for ung. Det lille snydenummer afslører hun først to år senere, da de bliver ringforlovet.

Ringforlovelsen skal fejres – og det med manér. Så det unge par rejser på ferietur til Østrig. Irene stiller dog en betingelse, før de drager afsted: hendes far må ikke få at vide, at Hans og Irene deler dobbeltværelse på deres udlandstur.

Hans føler sig ikke ligefrem velkommen hos de kommende svigerforældrene i Køge:

”Min svigerfar var enormt jaloux. Hvis jeg skal karakterisere ham i dag, så synes jeg, han var et dumt svin. *Bønderne oppe fra Ishøj*, kaldte han os.”

”Han var salon-socialdemokrat – sådan en, der snobber opad. Jeg har aldrig snakket et fornuftigt ord med ham. Det er utroligt, ikke. Jeg byggede huset her, men han kom aldrig herop – så ikke en skid. Han døde, inden vi blev gift. Men de havde købt et gulvtæppe til os – det skulle være *fint*. Men min kone elskede jo sin far.”

På den tid – i midten af 50-erne, er en motorcykel det hedeste ønske for mange unge mænd. Men ikke for Hans.

”Dem jeg arbejdede sammen med, de havde en motorcykel. Det havde jeg ikke – jeg cyklede. I stedet for at bruge pengene på en motorcykel, så brugte jeg pengene på at bygge et hus.”

Hans står selv for det meste tømmer- og murerarbejdet i huset, som skal blive hans og Irenes hjem, og hvor han bor den dag i dag. Fra køkkenvinduet i det nybyggede hus er der frit kig til Pilemølle næsten 3 km væk (Foto: Irene Friis, 1955).

Huset, som hans bygger på Tranegilde Strandvej 69, er inspireret af de tømreropgaver, han tidligere har været ude på:

”Jeg samlede tegninger sammen, fra alle de huse, vi byggede, og så tog jeg det bedste fra alle husene. Så begyndte jeg sgu bare at bygge det. Det tog godt et år.”

Hans er dog ikke alene om byggeriet. Svogeren og kammerater fra fodboldklubben giver gerne et nap med. Det er dog lige med nød og næppe at huset bliver færdigt til indflytning på den store dag, 12. august 1956, hvor Irene og Hans bliver smedet sammen i Ishøj Kirke. Det er dog lige før, brylluppet må udsættes på grund af Hans’ stædighed: *Vi gifter os først, når vinduerne er blevet pudset*, siger Hans. Endnu engang træder kammeraterne til – vinduerne bliver pudset, og sidste forhindring for brylluppet er ryddet af vejen.

Da Hans og Irene har sagt ja til hinanden og forlader kirken – Hans i et par lånte, sorte sko - er det gennem et spalier af bøgegrene, som fodbold drenge i SB50 danner – klædt i klubbens nye sribede trøjer. Efter kirkebrylluppet er der fest på Tranegilde Strandvej.

Fodbold drenge fra SB50 danner flot spalier med friske bøgegrene tyvstjålet fra Hans og Irenes egen have, da de træder ud af kirken som ægteviede. (Privatfoto, ukendt fotograf).

Ved havedøren til Astrids Friis hus bliver de nygifte forevige til familiealbummet. (Privatfoto, ukendt fotograf).

”Vi holdt bryllupsfesten hos min mor. Altså bryllupsfest, hallo – der var to ludere og en lommetyv med. Men det er lige meget – vi havde det jo meget sjovt.”

Lidt senere finder Hans billeder frem fra bryllupsfesten og indrømmer, at der nok var lidt flere festdeltagere, og at hverken luderen eller lommetyven var inviteret med. Det er dog kun den nærmeste familie: moderen, svigermoderen, søskende med ægtefæller og alle niecer og nevøer.

”Vi blev gift, og det kørte bare derudad. Og så blev Susanne født efter 3 år.”

”Min kone grinede altid, hun var i skide godt humør, og godt kraftig var hun – hun skulle altid tabe sig. Irene elskede at lave mad til andre mennesker. Når der kom nogen, så skulle de altid have mad. Hun kunne godt lide at have mennesker omkring sig.”

Når det unge par skal feste igennem, så er det ofte på Jægerkroen, som ligger nogle få hundrede meter fra Hans og Irenes hjem.

Irene er en lattermild kvinde. Her er hun og Hans fanget i et festligt øjeblik omkring 1957. (Privatfoto, ukendt fotograf).

Irene begynder at arbejde for den lokale slagter, men skifter snart til kiosken på Tranegilde Strandvej. Senere begynder hun at arbejde i kommunens kantine, og det fortsætter hun med, indtil hun dør i en alt for tidlig alder i 1988.

Et langt arbejdsliv

Hans forlader i 1968 de trygge arbejdsrammer hos Vallensbæk Maskinsnedkeri. Han bliver selvstændig og danner makkerskab med en anden tømrer, Christian Ebbesen, som han allerede er makker med på maskinsnedkeriet:

”Så kom jeg ud hos entreprenører – på storbyggeri. Det var helt anderledes end hos en lille mester. Vi startede med at lave Avedøre Gymnasium. Og så bagefter så accelererer det, vi arbejder på Avedøre Holme og til sidst er vi underentreprenører for Bøje Nielsen – den tossede stodder.”

Hans har et langt og aktivt liv som tømrer. Smøgen hører til datidens uniform. Cirka 1960. (Foto: ukendt fotograf).

Hans og Christian arbejder efterhånden fast for Dansk Loftmontage, som primært har opgaver for Bøje Nielsen. Makerskabet med Christian sætter Hans meget stor pris på:

"Vi havde et skide godt forhold til hinanden. Hvad den ene ikke kunne, det kunne den anden – vi behøvede ikke at snakke sammen, når vi skulle lavede noget – det var ligesom et ægteskab."

At lave opgaver for Bøje Nielsen er dog lidt ud over det sædvanlige:

*"Bøje var en mærkelig mand – de sleskede for ham, alle mennesker. Han havde gået amok inde i Avedøre på et tidspunkt, hvor han havde skudt hul i en dør. Og så skulle vi skifte døren. Vi måtte ikke gå derop, for der var møde, og så forstyrrede vi. Vi sad nede i skuret, og så siger Christian pludselig: *Ahh, nu gider vi kraftedeme ikke sidde her mere, nu går vi op og skifter den.* Så begyndte vi at larme, og så kom Bøje: *Hvad laver I her?* Så siger Christian: *Vi skifter den dør, du skød hul i i går. Nå, men det var sgu da godt,* sagde han så - Bøje Nielsen."*

"Han var slet ikke så slem. Men pressen forfulgte ham."

Efter mange år med travlhed, bliver der pludselig lavvande i opgaverne, og Hans står uden arbejde i 1983. Men der går ikke lang tid, så er der igen bud efter ham:

*"Min kone arbejdede oppe i Ishøj Kommune i kantinen – oppe på rådhuset. Og så siger Ole Olsen (den daværende kommunaldirektør, forfat. bemærkn.): *Hvad laver Hasse egentlig – går han derhjemme? Det skal han ikke – han kan da komme herop at arbejde!*"*

Men det lyder ikke lige som et drømmejob for Hans:

”Jeg skal kraftedeme ikke arbejde for kommunen,” siger Hans til Ole Olsen, da de tager en snak om mulighederne.

Men Hans giver det alligevel en chance, da han hører, at han skal være projektleder og beskæftige sig med ledige unge, som har bevæget sig lidt ud på kanten af samfundet.

”Så begynder vi at lave bygningerne ude i Ishøj Havn – som beskæftigelsesprojekt. Alt, hvad der er bygget ude i Ishøj Havn og i Roklubben, lavede jeg sammen med de knægte der. Og Bredekærgård byggede vi om. Vi flyttede også Privatskolen. Vi flyttede den ovre fra Enghave – der lå den ovre – ved grusbanerne. Vi flyttede bygningerne til Skovvej.”

I 1991 går Hans og slænget af unge mænd i gang med at renovere den ”kinesiske” portal, som blev reddet ved Jægerkroens brand i 1975, men som siden har ligget henslængt til en skæbne af langsomt forfald. Den nyrenoverede portal bliver anbragt ved indgangen til Ishøj Dyrepark, hvor den står den dag i dag.

Det blev til mange projekter rundt omkring i kommunen med Hans som leder og inspirator, men til tider kniber det med at få motiveret de unge mænd.

”Det bedste guld, der findes, det er friheden,” siger Hans.

Og det er på basis af denne filosofi, at han opfinder en gulerod, som får de unge – og til tider dovne - tømrerspirer til at rubbe neglene:

”Når I har lavet det her, så er der fyraften, sagde jeg. Og så kunne de godt.”

Hans fortsætter i kommunen indtil 1999, hvor han går på pension som 70-årig.

Fodbold

Det er ikke kun tømrergerningen, der fylder i Hans’ liv. Der er også et rundt stykke læder, som får tag i ham. Fodbolten trækker i Hans allerede i skoletiden på Ishøj Centralskole:

”Lærer Elm – førstelæreren – han var tosset med fodbold. Så jeg startede i Thorslunde-Ishøj. Men det var ligesom om, at vi fra stranden skulle spille dobbelt så godt som de andre. Du fornemmer hurtigt, at du ikke bliver regnet for lige så god som de andre – uden at det bliver sagt. TIF, Thorslunde Ishøj Idræts Forening - de var verdensmestre på Sjælland, som lærer Elm sagde. Alle de der bøndersønner, de spillede på holdet.”

Det er ikke så morsomt at blive betragtet som andenrangs, bare fordi man kommer fra stranden, så Hans beslutter på et tidspunkt at skifte til Greve IF. Der spiller han, indtil klubben SB50 bliver etableret i 1950.

”Det startede lidt mærkeligt. De løb og spillede nede på Solvej og smadrede ruder. Så siger skrædderen: *Nu må I starte en boldklub.* Og det gjorde de så,” fortæller Hans, som straks bliver medlem af klubben.

I foråret 1955 spiller Hans førsteholdkamp mod Fårevejle i Tølløse. Hele holdet har her taget opstilling, fra venstre: Otto (Hans' bror), Lille Erik, Kaj, Hans, Lille Kaj, Willy, Peter, Laustsen, Erling (Hans' fætter), Kurt og målmænd Orla liggende foran holdkammeraterne. (Foto: Irene Friis).

Den første rigtige bane bliver etableret i 1954 lige øst for Skovvej på det areal, hvor spejderhuset nu er placeret. Hans og en håndfuld andre fodboldspillere går i gang med at fjerne sten, dræne jorden og planere den kommende fodboldbane, inden de endelig kan tilså jordstykket. Det tager lidt tid, inden banen er klar til brug, men det afholder ikke Hans og de andre unge SB50'ere fra at trille med læderkuglen.

”Mens vi lavede banen spillede vi nede for enden af Lille Strandvej. Altså ikke kampe, men vi trænede dernede. Og kridtmaskinen – det var altså noget af en verdensmester. Det var en forgaffel fra en cykel - med hjul og styr. Og foran, der hang en Cuprinol-dunk, hvor der var lavet hul i. Så dryppede det ned på et fladt dæk. Striberne er ens for alle – så er det sgu da lige meget, om de er lige eller skæve, er det ikke?” siger Hans med et skævt smil.

I begyndelsen er Hans bare aktiv som spiller, men efterhånden bliver han også valgt ind i bestyrelsen. Midt i 60'erne bliver han træner:

”De første, jeg bliver træner for, er et juniorhold. De var født i 1952. Vi spillede nede på Skovvej.”

Økonomien i klubben bæres oppe af festerne:

”SB50 kørte sin egen økonomi. Vi holdt nogle sommerfester, og fastelavnsfester og alt muligt. Det gav penge. Der var ikke én på stranden, der ikke var medlem af klubben. Og vi holdt sommerfester, der varede i otte dage.”

Der bliver også arrangeret festlige fodboldkampe med gamle landholdskoryfæer, og kampene er populære og trækker et stort publikum år efter år. I Jægerkroen afholder klubben den årlige revy – ofte med Hans på skuespillerholdet.

Men en klub må også have et klubhus. Klubhuset bliver bygget på den grund, hvor Marineforeningshuset nu er placeret.

”Det første klubhus var en frugtforretning fra Ballerup – et lille skur med et stort vindue i. Der kunne man klæde om. Senere købte SB missionshuset i Kildebrønne. Det var et blokhus. Vi isolerede det lidt, og sådan.”

Igennem mange år er Hans en trofast og aktiv del af klubben, og det bliver bemærket. Både klubbens og SBU’s sølvnål bliver tildelt Hans for hans virke som frivillig leder, og i 2004 hædrer den europæiske fodboldunion, UEFA, ham som én af The Magnificent 7 – en leder, der har gjort en helt særlig indsats for fodbolden.

Handicaphjælper

Da Hans mister sin elskede Irene i 1988 opstår der et tomrum i hans liv. Men der opstår hurtigt en mulighed for at blive trukket ud af de triste tanker. En bekendt spørger, om Hans vil med på en helt speciel rejse – en biltur til Italien som handicapmedhjælper for en gruppe spastisk lammede. Efter nogen tøven siger Hans ja. Og det skal få stor betydning for hans selvforståelse.

”Man skulle hjælpe dem med alt – tørre røv på dem og alt det der. Man skulle ændre sig totalt! Kan du det? Det kan du altså godt,” påpeger Hans, som er glad for at få rykket ved nogle personlige grænser.

”De er jo hjælpeløse - de kan ikke en pind. Men de fejler ikke noget oppe i kassen. Heroppe,” siger Hans, og banker sig selv i tindingen med en pegefinger.

Mødet med de handicappede giver en helt speciel indsigt i de handicappedes tankegang:

”Jeg lærte, hvordan de selv tænker, de handicappede,” forklarer Hans, som bliver rørt til tårer, da han beretter om små hændelser og episoder på skovturen, som viser den indbyrdes omsorg, de handicappede udviser over for hinanden.

Det bliver til endnu en Italienstur som handicapmedhjælper året efter. Og disse ture er for Hans nogle vigtige dannelsesrejser, som ikke kun får betydning for hans opfattelse af sig selv, men også for hvordan man skal være i mødet med andre.

”Jeg lærte, hvordan mennesker er over for dem, ikke. Hvordan civilbefolkningen ser på dem,” beretter Hans og forklarer, hvordan italienere udviser en helt anden respekt og tålmodighed i

mødet med de handicappede. Og det er en læring i humanisme, som sætter sig dybt i Hans. En lærdom, som har været med til at forme ham til den person, han er i dag.

Strandparken

I 1980 bliver Køge Bugt Strandpark anlagt, og det, som før var sivklædt kystområde, får et helt andet udseende med søer og klitdækkede barriereøer på de tidligere lave sandbanker. Samtidig bliver der etableret en rigtig badestrand – noget som aldrig havde eksisteret ved Ishøj Strand. Men hvordan oplever med denne forandring som gammel siv-dreng?

”Det er alletiders, mand,” siger Hans uden tøven. Han holder især af det stykke af strandparken, som ligger for enden af Lille Strandvej og Lærke Alle. Her kommer der færre mennesker.

”Det er fordi, man ikke kan køre ud til stranden i bil – og gudskelov for det. Det område – det kan man ikke få bedre. Det er lykken, du.”

Og hvad så med Arken?

”Jeg har aldrig været derude,” siger Hans, og slår en latter op, ”det har jeg sgu ikke. Jeg har ikke forstand på kunst.”

Han morer sig over, at når folk fra Jylland er på besøg, så tror de ikke på, at han aldrig har sat sine ben på det fine museum, som ligger inden for gåafstand.

”De tror man går i Tivoli og Zoologisk Have hver dag, bare fordi man bor herovre,” siger han.

Frit kig til stranden

Hans kigger ud ad vinduet i det lille køkken, hvor vi får vores snak over den sidste sjat kaffe. Han lader tankerne gå tilbage til barndommens simple lykkestunder i mutters lille hus et stenkast fra dette køkken:

”Lykken dengang var... når man gik på lokum om morgenen, og kunne se solopgangen ude på stranden, fordi lokummet lå nede i baghaven. Altså, tænke sig engang!”

Barndomshjemmet i 1934 hvorfra der var frit kig til solen, når den stod op over stranden. På billedet ses fra venstre: broderen Otto, kusine Gurli, broderen Viggo og Hans. Træet ved side af Otto står stadig i haven til Tranegilde Strandvej 65. (Privatfoto, ukendt fotograf).

Solopgangen er ikke mere synlig fra Tranegilde Strandvej. Nu er der bygget syv huse mellem det sted, hvor lokummet lå, og strandengen. Men når Hans kigger ud ad køkkenvinduet, kan han stadig få et kig tilbage til tiden med mutter. De stovte fyrretræer langs vejen plantede Astrid, da hun overtog gartneriet i 1930'erne. Og kigger Hans ud ad stuevinduet, kan han se mere end 90 år tilbage. Her knejser nogle få af de fyrretræer, som hans far, Ingvard Friis, plantede som læhegn, da han startede sit eventyr i Ishøj Strand.

*Huset, som Hans byggede i 1955-56, og hvor han stadig bor. Fyrretræerne langs vejen plantede hans mor i 1930-erne, mens fyrretræerne i baghaven blev plantet af faderen og har mere end 90 år på bagen.
(Foto: Henrik Olsen, 2020).*

Og på den måde slutter cirklen og denne tur gennem Hans Friis' lange liv. Tak for de gode snakke, og held og lykke fremover, Hans.